

Warstwowy układ lasu

Zgrany jak las

– jak natura tworzy doskonałą harmonię

Las to złożony ekosystem o **piętrowej budowie**, w którym poszczególne warstwy różnią się warunkami życia i pełnią odmienne funkcje. To właśnie **drzewa** mają decydujący wpływ na kształtowanie tych warstw i panujące w nich warunki. Ich rozłożyste korony zatrzymują dużą część promieni słonecznych, dzięki czemu dno lasu pozostaje zacienione i chłodne. Ograniczają również parowanie wody z gleby, co sprzyja utrzymaniu wysokiej wilgotności powietrza i stabilnej temperatury. W rezultacie w każdej warstwie – od ściółki po korony drzew – rozwijają się inne gatunki roślin i zwierząt, przystosowane do specyficznych warunków środowiska.

Najniżej znajduje się **ściółka**, zamieszkała przez organizmy rozkładające martwą materię organiczną. Nad nią występuje **runo leśne**, w którym rosną cieniolubne rośliny zielne. Jeszcze wyżej tworzy się **podszyt** złożony z krzewów i młodych drzew, a najwyżej wznoszą się korony **drzew**, tworzące zielony dach lasu.

Prawidłowe funkcjonowanie tego systemu jest możliwe tylko dzięki **wzajemnym zależnościom** między wszystkimi jego elementami. Rośliny dostarczają tlenu i pożywienia, zwierzęta pomagają w rozsiewaniu nasion, a grzyby i bakterie przetwarzają obumarłe szczątki w składniki odżywcze potrzebne do dalszego wzrostu roślin. W ten sposób **las tworzy zamknięty krąg obiegu materii, w którym nic się nie marnuje**. Całość przypomina doskonale działający organizm – każdy jego składnik, choć odrębny, jest niezbędny dla zachowania równowagi całego ekosystemu.

Ściółka leśna — pierwszy „poziom” życia w lesie

Ściółka to miękka warstwa na powierzchni gleby złożona z opadłych liści i igieł, drobnych gałązek, kawałków kory, nasion i owoców, a także resztek organizmów.

To właśnie tu zaczyna się **krażenie materii** w lesie: martwe szczątki są rozdrabniane i rozkładane, a powstające z nich związki odżywcze wracają do obiegu i mogą być pobierane przez rośliny.

Kto mieszka w ściółce i co tam robi?

Reducenci

Do tej grupy należą przede wszystkim grzyby i bakterie, które rozkładają martwą materię organiczną – liście, igły, gałązki, szczątki roślin i zwierząt. Wytwarzane przez nie enzymy chemicznie rozkładają te resztki na proste związki mineralne. Grzybnie często przerastają całą ściółkę, a na styku z glebą tworzą mikoryzę – współpracę z korzeniami drzew, dzięki której rośliny łatwiej pobierają wodę i sole mineralne. W ten sposób grzyby pełnią kluczową rolę w krażeniu materii w lesie.

Detrytusożercy i rozdrabniacze

Są to organizmy, które zjadają lub rozdrabniają martwe szczątki, ułatwiając ich dalszy rozkład przez bakterie i grzyby.

Należą do nich m.in. **dżdżownice**, które spulchniają i napowietrzają glebę, skoczogonki, a także **wije** oraz stonogi właściwe (np. kulanka).

Ich ruch i żerowanie przyspieszają tworzenie próchnicy – żyznej warstwy gleby, która stanowi podstawę życia roślin.

Drapieżcy i wszystkożercy dna lasu

W ściółce żyją także organizmy polujące na inne bezkręgowce lub żywiące się różnorodnym pokarmem.

Wśród nich można wymienić chrząszcze, pająki, a także ślimaki i pomrowy, które zjadają młode rośliny, grzyby i szczątki organiczne.

Ich obecność utrzymuje równowagę liczebną pomiędzy różnymi grupami zwierząt i zapobiega nadmiernemu rozmnażaniu się niektórych gatunków.

Małe ssaki – mieszkańcy podziemnych korytarzy

Tuż pod ściółką, w górnej warstwie gleby, żyją ryjówki – drobne ssaki owadożerne, które polują na bezkręgowce.

Nieco głębiej swoje tunele kopie kret, również owadożerny, żywiący się dżdżownicami i larwami owadów. Przekopując glebę, kret poprawia jej napowietrzenie i drenaż, dzięki czemu korzenie roślin mogą lepiej rosnąć.

Dlaczego ściółka jest kluczowa?

1. **Magazyn i wytwórnia próchnicy** — z rozkładu powstaje próchnica, która zwiększa żyzność, pojemność wodną i strukturę gleby.
2. **Regulacja mikroklimatu** — mniejsze parowanie i łagodniejsze wahania temperatury sprzyjają kiełkowaniu nasion i życiu bezkręgowców.
3. **Filtr i osłona** — chroni powierzchnię gleby przed uderzeniami kropel deszczu, spływem powierzchniowym i zbijaniem struktury.
4. **Bioróżnorodność** — to jedno z najbogatszych w gatunki miejsc w lesie; ogromna liczba drobnych organizmów „napędza” obieg pierwiastków.

Runo leśne – zielony dywan lasu

Runo leśne to warstwa roślin rosnących tuż nad ściółką, zazwyczaj **do wysokości około 0,5 metra**. Tworzą ją **niskie rośliny zielne, mchy, paprocie oraz krzewinki, które dobrze radzą sobie w półcieniu**. To właśnie w runie wiosną pojawiają się pierwsze kwiaty, zanim korony drzew się zazielenią (geofity). Dzięki temu wiele gatunków może zakwitnąć i wytworzyć nasiona, zanim liście drzew zasłonią im światło.

Runo leśne jest nie tylko kolorową ozdobą lasu – to bardzo ważna warstwa ekosystemu, w której zachodzi wiele procesów biologicznych. Stanowi źródło pokarmu dla wielu zwierząt i chroni glebę przed wysychaniem oraz erozją.

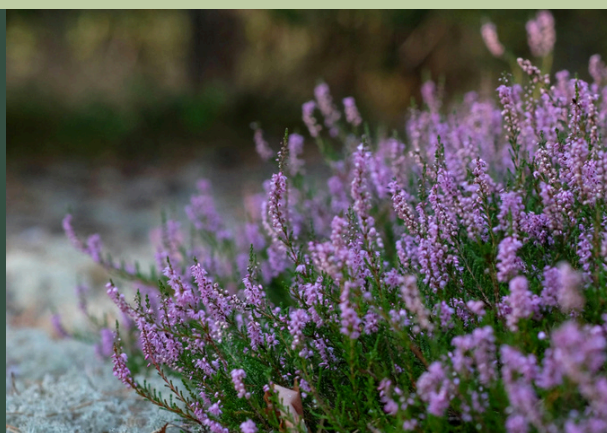
Rośliny runa – specjaliści od półcienia

Zawilec gajowy

Konwalia majowa

Wrzos pospolity

Borówka brusznica

Zwierzęta runa – mieszkańcy zielonego parteru

Tygrzyk paskowany

Drozd śpiewak

Jeż europejski

Jaszczurka zwinka

Runo leśne pełni wiele ważnych funkcji w ekosystemie:

- Chroni glebę przed wysychaniem i wypłukiwaniem podczas deszczu.
- Zatrzymuje wilgoć, tworząc korzystny mikroklimat dla grzybów i bezkręgowców.
- Dostarcza pokarmu dla licznych zwierząt – od owadów po ssaki.
- Wzbogaca glebę w substancje organiczne – po obumarciu roślin ich szczątki trafiają do ściółki i ulegają rozkładowi.
- Zwiększa bioróżnorodność – w runie spotkać można setki gatunków roślin, które współistnieją dzięki zróżnicowanym wymaganiom.

Podszyt leśny – zielona osłona lasu

Podszyt to warstwa roślinności znajdująca się pomiędzy runem leśnym a koronami drzew. **Tworzą ją krzewy, młode drzewa i odrosty drzew starszych, które dorastają zwykle do kilku metrów wysokości.** Występuje przede wszystkim w lasach liściastych i mieszanych, gdzie do dna lasu dociera więcej światła niż w gęstych borach iglastych.

Podszyt pełni niezwykle ważną rolę – chroni niższe warstwy przed wiatrem i słońcem, zatrzymuje wilgoć, a także stanowi **schronienie i stołówkę dla wielu zwierząt.** W jego gęstwinie ptaki budują gniazda, a ssaki znajdują schronienie przed drapieżnikami.

Rośliny podszytu – strażnicy młodego pokolenia

Leszczyna pospolita

Jarząb pospolity

Dzika róża

Dereń świdwa

Zwierzęta podszytu – mieszkańcy leśnej gęstwiny

Sarna europejska

Zajac szarak

Dzik europejski

Borsuk zwyczajny

Podszyt pełni wiele funkcji w ekosystemie lasu:

- Chroni niższe warstwy przed silnym wiatrem i nadmiernym słońcem.
- Zatrzymuje wilgoć, ograniczając parowanie z powierzchni gleby.
- Zapobiega erozji, dzięki rozbudowanemu systemowi korzeniowemu krzewów.
- Stanowi pożywienie i schronienie dla wielu gatunków zwierząt.
- Ułatwia odnowienie lasu – młode drzewa w podszytce są przyszłymi drzewami warstwy koron.

Korony drzew – dach lasu

Warstwa koron drzew to **najwyższe piętro lasu**, tworzące jego zielony dach. Tworzą ją **korony dorosłych drzew** – ich gałęzie i liście (lub igły) sięgające kilkunastu, a niekiedy kilkudziesięciu metrów nad ziemię. To właśnie tutaj odbywa się większość procesów, które decydują o życiu całego lasu. Korony drzew przechwytyują **światło słoneczne**, niezbędne do fotosyntezy, czyli procesu, w którym rośliny wytwarzają tlen i substancje organiczne. Dzięki temu to właśnie w tej warstwie powstaje **większość tlenu wytwarzanego przez las** oraz energia, która napędza cały ekosystem.

Gatunki drzew tworzące korony lasu

Buk pospolity

Świerk pospolity

Dąb szypułkowy

Lipa drobnolistna

Zwierzęta warstwy koron

Dzięcioł duży

Wiewiórka

Jelonek rogacz

Sójka zwyczajna

Warstwa koron pełni kluczowe funkcje w przyrodzie:

- Reguluje ilość światła i temperaturę w niższych warstwach lasu – działa jak naturalny parasol.
- Chroni las przed silnym wiatrem i nadmiernym parowaniem wody z gleby.
- Produkuje tlen i pochłania dwutlenek węgla, wpływając korzystnie na skład powietrza.
- Zatrzymuje pyły i zanieczyszczenia, oczyszczając powietrze.
- Stanowi schronienie i miejsce rozrodu dla wielu gatunków ptaków i ssaków.
- Magazynuje wodę – liście i igły zatrzymują część opadów, które powoli spływają po pniach i konarach do gleby.

Ciekawostki

Ściółka leśna

- Proces rozkładu liści zależy od gatunku drzewa – liście brzozy rozkładają się w kilka miesięcy, natomiast liście dębu nawet przez kilka lat, bo zawierają dużo garbników.
- Zimą ściółka działa jak naturalna kołdra – chroni korzenie roślin i drobne zwierzęta przed mrozem.
- Zapach lasu po deszczu w dużej mierze pochodzi właśnie ze ściółki – wydzielają go bakterie glebowe (np. Actinobacteria), które produkują związki zwane geosminą.

Podszyt

- Niektóre krzewy, np. tarnina czy głóg, tworzą nieprzebyte zarośla, które są doskonałym schronieniem dla drobnych ptaków i ssaków.
- W gęstwinie krzewów wiele ptaków, np. rudzik, słowik czy wilga, buduje swoje gniazda, korzystając z naturalnej osłony liści i gałęzi.

Korony drzew

- Wysokość drzew w Polsce sięga zwykle 20–40 metrów, ale niektóre świerki czy jodły mogą przekraczać 50 metrów.
- W koronach drzew żyje nawet 60–70% gatunków owadów związanych z lasem (badania Instytutu Badawczego Leśnictwa).
- W leśnych koronach można znaleźć całe „mikroświaty” – rosną tam mchy, porosty i glony, które tworzą miniaturowe ekosystemy.

Runo leśne

- W runie często spotyka się owady zapylające, np. trzmiele, pszczoły samotnice i motyle, które odwiedzają leśne kwiaty.
- Wiele roślin runa wytwarza substancje zapachowe i trujące, które chronią je przed zjedzeniem – przykładem jest konwalia majowa.
- Runo leśne jest bardzo wrażliwe na zdeptywanie – wystarczy kilka kroków po mchach, by zniszczyć ich delikatne plechy, dlatego warto chodzić po wyznaczonych ścieżkach.

Literatura:

- Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych (2013). Poznać i zrozumieć las. Na początek: ekologia.
- Instytut Badawczy Leśnictwa (2020). Struktura i funkcjonowanie ekosystemów leśnych w Polsce
- Encyklopedia Leśna (Internetowy portal edukacyjny Lasów Państwowych) – hasła: „Ściółka leśna”, „Próchnica”, „Podszyt leśny”, „Korony drzew”, „Warstwowość lasu”. encyklopedialesna.pl
- Szwagrzyk, J. & Gazda, A. (2007). Ekologia lasu. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Przyroda polskich lasów (2015), Warszawa: Lasy Państwowe
- Nowa Era (2017). Tajemnice przyrody. Klasa 4–6, Warszawa: Wydawnictwo Nowa Era.

Zdjęcia:

- www.pixabay.com
- www.canva.com
- archiwum Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Lubuskiego

